

Egy hajdani megyeszékhely: Szügy

Egy hajdani megyeszékhely — mondja műsorunk címe, és nyilván hallgatóink közül nagyon sokan felkapják a fejüket. Szügy, ez a Balassagyarmattól 5 km-re levő község valamikor megyeszékhely volt? Érdekes história. Bekopogtatunk a Szügyi Általános Iskola igazgatójához — szép barokk kastélyban van az iskola —, Nagy Pálhoz.

— A XVIII. század közepétől, pontosabban 1783-tól 1790-ig a vármegye itt tartotta közgyűléseit és törvényszékeit.

Miért nem választották a megyeháza megépítésének helyéül Balassagyarmatot?

— Jelentékeny akadálya volt az a körülmény, hogy a város földesurai, a Balassák folytonosan viszálykodtak egymással, ez a helyzet nyilván nem volt alkalmas arra, hogy a vármegye tőlük székház építésére telket szerezhessen. Másfelől akkoriban nagyobb számú katonaság állomásozott Balassagyarmaton. a württembergi ezred, és ez nyilván feszélyezte a rendeket.

Igy az a különös helyzet állt elő, hogy a megyeháza egy községbe került. A mai szépen rendezett község ennek már csak a hagyományát őrzi, de ha a látogató körülnéz egy kicsit, hamar szemébe tűnik a régi kastély, a hajdani megyeháza. Iskola van most itt. Végigjártam az épületet, voltam a pincében is, ahol a bordásfalú tornaterem van...

— Ezt sajnos csak szükségmegoldásként tudjuk használni, mint ahogy valamennyi tanteremünk ebben az épületben szükségstanterem, szükségmegoldás.

— Egyetértünk az igazgató elvtárs elmondásával és tudatában voltunk annak, hogy ez véglegesen nem oldja meg a célokat, műemléket mentettünk meg, mert ez az épület, itt a helybeliek nagyon jól tudják, hogy teljesen le volt rombolva, és már a községi tanácsnak a megyei szervekkel karöltve több millió forintjába került a rendbehozatala. Sajnos a műemlék-felügyelőség nemigen támogatott a rendbehozatalnál, és hát elváránk, hogy az elkövetkezendő időben a célnak megfelelően legyen hasznosítva, de csak abban az esetben, hogyha az iskolai problémákat is meg tudjuk oldani.

A kastélyból lett iskola, melynek sorsát Rados József szügyi tanácselnök emlegette, szívesen marasztalt volna. Azt meséli, hogy a pince az elfalazott kanyarok mögött torább tekereg, és itt-ott talán még megtalálnánk azokat a vaskarikákat is, amelyekhez hajdanában még a foglyokat láncolták. Mert a szügyi megyeháza egykor megyei börtön is volt, éppen úgy mint a többi megyeházák. Arról is szól valami krónika, hogy kétszáz embert is fogva tartottak a pincebörtönökben. Mindebből már csak elbeszélés maradt, meg az iskola jövőre sorsa feletti gondoskodás. Kastély meg műemlék épület több is van Szügyben, a néhány egykori birtokos tornác, toszkán-oszlopos kúriája. A régi, a néprajzi érdekességű építkezésnek ma már szinte nyoma sincs ebben a városhoz közeli szép községben, és hogyha valaki boronafalas vagy paticsfalas házakat, szalmatetős házat, vagy füstmarta deszkamennyezetet akar látni, akkor nézze meg a gyarmati Pálóc Múzeumban. Kivetkőztek, illetve ahogy itt hallottam, „kifordultak” a népriséletről is. Illetve ma már mást visel a nép, és az egykori öltözéket csak jeles napokon, vagy a szlovák—magyar barátsági ünnepeken szedik elő. Az őslakosság lipói és zolyomi eredetű szlovák. Az öregek pedig még arra is emlékeznek ebben a vegyes nemzetiségű községben, hogy hajdanában eldöntötte valakinek a sorsát az is, hogy evangélikus vagy katolikus hitre keresztelték. Szegény emberek éltek ezen a tájon és

harminc-egynéhány esztendővel ezelőtt még gyerkőc korukban álltak a lányok és fiúk munkába. Elnök elvtárs hová valóst?

— Balassagyarmaton születtem, itt jártam iskolába. Szügyben, és azt lehet mondani, hogy a libapásztorságtól kezdve jelen pillanatban is a község szolgálatában állok. Úgy érzem, hogy megszerettek a szügyiek, és biztos is vagyok benne.

Mennyi ideje tanácselnök itt?

— Hát most már tizenkilencedik évet töltök itt és szeretném még ezt eredményesen befejezni.

Arra kérem, hogy kísérvén minket régig a községen.

— Nagyon szívesen.

Olvasom a feliratot: AFESZ 10. sz. vegyesboltja, tehát ez a szügyi központi áruház. Szép fehér polcok körbe-körbe, ahogy belép az ember, jobboldalt itt látom, hogy női harisnyákat, törölközőket, fehérneműt lehet kapni. Farmernadrág is van, papírsebkendő, aztán a legkülönbözőbb színben cérnák, írószerék, szemben a híres szügyi kenyér... Nagyon jó kenyerek van. Hol sütik?

— A gyarmati AFESZ sütődéje süti.

Itt kerek kenyér is akad? ...

— Igen, és nagyon is kedvelik.

Még van Cikória kávé is...

— Igen, a falun azért még használják.

Családi kávéval keverve.

Szabad önt bemutatnom?

— Sugár Jánosné vagyok.

Idevalósi?

— Igen.

A boltvezető?

— Csak helyettes. A boltvezető most éppen beteg, sajnos.

Nagyon szépen berendezett bolt. Mi az, ami még hiányzik?

— Van hogy például fürdőhából most is van háromfélénk, de a negyediket keresik. Igényesek vagyunk egy kicsit, az a baj, vagy a jó? ...

Nem nagy község Szügy (ahogy az ember járka), majdnem megismerkedik a mintegy két és fél ezer lakossal), amely tulajdonképpen nem is Szügy, hanem három község.

— Szügy székhellyel Csesztve és Nógrádmárcal.

Mezőgazdasággal foglalkozik itt szinte mindenki, és az eljárók java része Balassagyarmatra jár be dolgozni. Ahogy itt nézem a község adatait, nem növekszik a lakosság száma?

— Igen, ez az utóbbi időben minket is meglep, és még annál is inkább, mivel jelen pillanatban terveinkben szerepelt és meg is valósítottuk a 75 férőhelyes óvodát. És most pillanatnyilag mégis vannak ilyen gondjaink. A demográfiai vonalat vizsgálva egy-két éven át stagnálni fog a szaporulat, annak ellenére, hogy Szügy községben a betelepültek elég szép számban jelentkeznek és merem kijelenteni, hogy évente olyan 10—15 új családi ház épül.

A Márcalra vezető úton, alighogy elhagyjuk a községet, itt a tábla, a vasútállomás felé mutat, arrébb pedig egy nagyon elhanyagolt műemlék kriptá. Tyúkrok kaparásznak körülötte... szabad bemutatnom?

— Baranyai Györgyné vagyok.

Itt lakik nem messze, a cigánytelepen?

— Igen.

Látszanak is a házak. Hány cigánycsalád él itt?

— Körülbelül 30. A férjem ludányhalászi volt én pedig litkei, és másodsor jöttem férjhez, sajnos.

Miért sajnos?

— Mert aki másodsor megy férjhez, már olyan dolog, hogy...

Eljönnek a cigánytelepről?

— Nagyon szeretnék. Nagyon szeretnék már kivácolódni onnan, mert már évtizedek óta ott lakunk. És mindegyik dolgozik. Mert azt mondja valaki, hogy nem dolgozik a cigány, illetve nem szeret dolgozni... Ha már most mindegyik dolgozik, és már ha dolgozunk, akkor elvárjuk azt, hogy mi is

jobb körülmények között éljünk, mert élete mindenkinek csak egy van, és szeretné, hogy azt úgy élje le, hogy jó legyen a cigánysornak is. Mert hiába, valaki azt mondta, hogy amott jön egy ember, a másik azt mondja, az nem ember, mert cigány. Az nem igaz, a cigány is ember, kérem, úgy hogy most már dolgozunk, és jobb körülmények között szeretnénk mi is élni.

Hogy élnek itt a cigányok, elnök elvtárs?

— Általában most már azt lehet mondani, hogy elértünk olyan eredményt, hogy minden cigány dolgozik, lehet azt mondani, hogy a nők is.

Tényleg megszűnik a cigánytelep egy bizonyos idő múlva?

— A Nógrád megyei Tanács intézkedése alapján az ötödik ötéves tervben Szügy községben is fel kell számolni a cigánytelepet. Beköltöznek majd a községbe?

— Feltétlenül. Eddig is öt családot költöztettünk be. Van még olyan gond, hogy változtatják a munkahelyeket, és a családi lakások építésénél egyik föltétel az, hogy legalább egyéves munkaviszonnyal rendelkezzenek és a bekerülés 10%-át fedezni tudja, biztosítsa.

Nógrádmárcalban egy kismamához mentünk látogatába. Csigaházi Csilla, ilyen mese-csengésű neve van a babának, Dr. Váradi Erzsébet orvosnő kislányának. A nógrádmárcali utcán gyöngytyúk szaladgáltak, és megnézett bennünket egy olyan hatalmas pulykakakas, amelyet még sose láttam. A doktornő házában, mint jó pácienshez illik, egy kicsit üldögéltünk az előszobában, aztán összeismerkedtünk.

Pesten végeztem az egyetemet 1970-ben. Ide helyezték vagy ide pályáztam?

— Én pályáztam, én jöttem el Nógrádmárcalba. Ameddig nem voltam szülői szabadságon, addig pihenőm nem volt. Először én sem így kezdtem, hogy kocsival jártam, hanem biciklivel, gyalog, motorkerékpárral.

Fiatalon került ide. Mít figyelt meg: a jó palócok megszokták azt, hogy doktornő jár hozzájuk?

— Először nagyon nehezen fogadták el azt, hogy női orvosuk van, de későbbiekben egészen átalakult a szemléletük és szeretnek. Én legalábbis úgy gondolom.

Élég sok idős embert láttam — mondhatnám azt, hogy hála Istennek, hiszen szerte az országban jól észrevehető, hogy mennyire hosszabbodik az életkor...

— Itt Nógrádban általában, és a községekben is az a tapasztalatom, hogy rengeteg idős ember él. A fiatalok jórészt elmennek vidékről és próbálnak a városba behúzódni, és a község jórészt előregedik. Rengeteg idős emberünk van, akivel számos és számtalan egészségügyi, szociális és egyéb problémánk van, és ezt nagyon nehéz itt vidéken megoldani.

Gyűjtögetik a patikaszerkeket?

— Gyűjtögetik a patikaszerkeket, időnként a középkerémmel együtt megpróbálunk...

Ó kicsoda?

— Basa Lajosné körzeti ápolónő. Óvele négy éve dolgozom most már együtt. Elme gyünk és a kis dobozokból kihajigáljuk a fölösleges gyógyszereket, és ők maguk is elhozzák, megszokták azt, hogy időnként elhozzák és kiválogattatják velünk, hogy mi nem kell már, vagy mi kell.

Van-e jó víz ezen a dimbes-dombos nógrádi tájon?

— Nincsen. Legalábbis énnálam az udvaron jó víz van, de másutt biztos, hogy nincsen, kemények a vizek és egészségügyileg sem megfelelő.

Ettől lesz golyvájuk?

— Igen, jórészt ettől. Meg egyéb problémák is felmerülhetnek, amik azt a betegséget okozzák.

Váradi doktornőtől megtanultam egy új kifejezést is:

— Délután négy órától én nem vagyok beépülőzve...

Ez mit jelent?

— Gyakorlatilag azt jelenti, hogy délután négytől engem vagy kocsival, vagy gyalog,

vagy biciklivel tudnak csak megkeresni, mert telefonon nem.

Attól kezdve már nincs telefonszolgálat?

— Nincs telefonszolgálatunk délután négytől.

Es mit szól ehhez az egészségügyi osztály, mondjuk a megyei tanácsnál?

— Az egészségügyi osztály? Tudnak róla, nemcsak nálam, hanem sok más nógrádi községben is ez a problémája a körzeti orvosnak. Mind ez ideig nem oldódott meg.

Gondolom, nemcsak a doktornő irt, hanem mások is. Hány orvos van a három községben?

— A három községben? Ennekem ezen kívül még van három településem. tehát gyakorlatilag ez egy 10 kilométeres körzet. És a kollégámnak, aki Szügyben van, annak is van még azon kívül három települése, úgy tudom, hogy ő sincs „berepülőzve”.

Elnök elvtárs, mit szól mindehhez?

— Kértük a postaigazgatóságot, de mindezek ellenére a kérelmünk csak kérelem maradt. Nem oldották meg a problémát. Anyagiilag mi fedeztük volna a bekötési költséget.

— Jó napot kívánok. Holecné vagyok, tessék!

Üdvözlöm. Ez a Magyarnándori Állami Gazdaságnak a kirendeltsége?

— Igen.

Sok nő dolgozik itt?

— Hát dolgozunk, dolgozunk.

Hány esztendő?

— Már 60 leszek.

Akkor már nem is kéne dolgozni.

— En nem tudok munka nélkül létezni, tessék elhinni.

Hova valósi?

— Idevalósi, szügyi.

— Jó napot kívánok! Át kell öltözni, a telepre nem nagyon szabad így bejönni!

...mondja Varga Antal, az ágazatvezető, aki alighogy megpillantotta, hogy itt Rados József tanácselnökkel együtt beléptünk a kerítésen, máris valahonnan idepöndörült.

— Igen, hát ez szembetűnő volt, és erre figyelünk, ez nekünk kötelességünk.

Csak pár métert jöttünk be.

— Nagyon szívesen látjuk magukat, de igazán természetesen be kell tartani a szabályokat, amik ide vonatkoznak, hiszen elég sok gondunk, problémánk volt nekünk ebből kifolyólag. Nem szeretnénk, hogyha költségileg ismét problémák jelentkezzenek a tbc-ben.

Annál is inkább, mert végül ezek az állatok piacra kerülnek.

— Természetesen, meg nekünk ez hozamolta van, meg a tejtermelési versenybe mi is beveztünk.

Végül még mi rontjuk le itt a százalékot...

— Még a múlt év azonos időszakában öt liter körül volt, hat liter körül az istállóatlagnak, pillanatnyilag 11 liter.

Ez elég gondos orvosi kezelést és orvosi ellenőrzést kíván.

— Meg a dolgozóktól is természetesen.

Hallottam, hogy nagyon sokan a fiatalok közül otthagyták a balassagyarmati gyárakat és eljöttek ide.

— Hát a kereset rendkívül jó. Most is fejőgulyások 4000—4500 forintot keresnek, de szinte általánosságban mondhatom itt az állattenyésztésben, hogy rendkívül jó a bér, teljesítmény. Végtermék utáni bérezésünk van, és szóval ez önmagáért beszél. Vonzata van. Most is két fiatalot veszünk fel, akik a Kábelből jöttek. De a növénytermesztésben is és állattenyésztésben is így van.

Jó napot kívánok, Gál János tanító úr! Itt vagyunk a mintegy 700 lakosú híres Csesztvén, amely Madách élettörténetéből is már annyira ismert, meghozza a Madách Imre út 4. számú háznál. Márannyá tábla a ház homlokzatán a következő szöveggel: „Ebben az iskolában működött 1944-ben »Kamaszként már a tanító eljegyzett sorsát áldom« Váci Mihály, a szocialista magyar költészet kiemelkedő alakja”. Ezt a táblát a szügyi tanácselnök, Rados elvtárs helyeztette ide.

— Annak idején, a nagy felfordulás közben érkezett ide egy lovas kocsival Váci Mihály. Akkor még fiatal tanerő volt, ebben az épü-

letben lakott. Ha jól tudom, 1944 október környékén.

Itt a körzetesítés óta először két tanulócsoporthoz működünk összevonott alsó tagozatban, azután lecsökkent a létszám, maradtam egyedül. En valltam a nehezebbet, az 1.—4. összevonást.

Most, ahogy lassan már a nyugdíj előtt áll, ha visszagondol a tanítói életre, mert azért mégis csak Gál tanító bácsi itt az egész község számára...

— Hát már harmincadik éve vagyok itt... jó pályát választott?

— Kérem szépen, én erre a pályára ihletet édesapámtól kaptam, aki szintén tanító volt, Patvarcon működött, nem messze, két testvérem van, abból az egyik szintén tanítói, pedagóguspályát választott. Ő már nyugdíjban van, én pedig majd most készülök lassan. Mondjuk az első időszak elég zákányos volt, tekintve, hogy 39-ben kezdtem a működésemet.

Ezt a szót is kevesen tudják manapság: zákányos... tehát viharos volt.

— Viharos volt nagyon! De a felszabadulás után, én úgy érzem, hogy megtaláltam minden örömet, és ami kellemes volt a mi pályánkon.

Visszafelé tartunk Szügybe. Hullámos dombvidéken járunk, itt-ott erdőfoltok. Két dombhajlat között megállt a tanácselnök és elmeséli, hogy itt lehetett valamikor a régi, az ősi Szügy, mert az ő gyerekkorában még öreg temetőt, egykori falakat, pincelejáratot is láítottak. Annyi a történet erre felé a föld mélyébe húzódott tegnapi, hogy a régészek akár Nógrád megyére áldozhatnak napjaikat. Arrebb egy hodály tetejét javították, három idősebb ember pedig a domboldalon eszeget. Közülük az egyik, Krizsanik Pál, jeles ember. Nemcsak mert azt mondja: „együtt haladok a századdal”, vagyis 77 éves, meg azért sem, hogy mint nyugdíjas a társával együtt még föl-fölkapaszkodik a hodály tetőgerendáihoz, hanem mert a második világháború után ő kezdte meg, és ő volt itt a földosztó bizottság elnöke.

— Elég nehéz dolog volt a földosztást megszervezni. Nehezen ment. Valahogy féltek a népek tőle, azt híresztelték, hogy még lógnak utána még az akasztófán is talán. Félték ettől. Akinek mi osztottunk, 120 család, azok teljesen földnélküliek voltak, szügyiék. Mind ilyen volt gazdasági cseléd, azoknak osztottuk ezt a földet szét. Hát a fiatalok ezt nem is akarják elhinni, amit mi beszélünk a régi cselédsorról, hogyan is létezett. Azt mondják, hogy az csak mese, amit mi mondunk.

Az evangélikus parókián Záborszki Csaba evangélikus lelkész kinyitotta előttünk az egyik régi matrikulát. A 250—251. oldalon az 1883-as bejegyzésnél szépen olvasható — nézzük csak: az esketettek neve, állapota és szülei — Mikszáth Kálmán, szklabonyai születésű budapesti lakos, evangélikus. — Hány éves?

— 34 éves.

És a jövődöbelje?

— Mauks Ilona, Mauks Mátyás és Kornélia leánya, aki Mohorán született, evangélikus, 29 éves. Tehát itt vannak bejegyezve, és a házasságot az itt lévő adat szerint 1883. január 1-én kötötték, de nem itt Szügyön, hanem a mohorai templomban, az p.d.g Szügyhöz tartozik, Mlahár Viktor eskette őket. Olvassuk csak...

— 1877-ben a Magyar Királyi Ítéltő Tábla 6718. számú ítéletében törvényesen elváltaknak voltak nyilvánítva és most újra egybekeltek.

Mi ennek a története?

— Tudomásom szerint nem szívesen vették ezt a házasságot először, tekintve, hogy Mikszáth akkor még nem volt egy nagy író, csak később, amikor már Mikszáth betutott, így kell fogalmaznom, akkor aztán elfogadták már őt.

És ezért egyszer el kellett válni és újra egybekelni.

— Újra elvenni az előző feleséget, mert a szerelem az megmaradt.

Ha Rados József tanácselnökön múlna, biztos, hogy marasztalna még néhány napra. Nem bőbeszédű ember, de mindenről van szava. És lássa csak a vendég, hogy mire jutott ez a széles utcájú község! 50 személygépkocsi van itt, a közös tanácsú három községben 104. illetve ha Sándor Józsefiek is megkapják, 105. Rádiót mindenütt hallgatnak és a televízióantennák ma már megszokott járulékok a kémenyek mellett. Nincsen azonban, akadékoskodom, szolgálatosöveket. Nem kéri a lakosság, nem sürgeti?

— Sőt, nagyon kívánják és igény is jelentkezik, de Balassagyarmat közelsége azért megoldja ezeket a problémákat. És vannak is a községen belül ilyen működési engedéllyel rendelkező varrónó- és egyéb tevékenységet folytató, kőműves, vízvezeték-szerelő, rádió-szerelő és másodállásként folytatnak ilyen tevékenységet.

Tehát tulajdonképpen ezek pótolják a szolgálatosöveketek munkáját.

— Igen. És ezt tovább kívánjuk fejleszteni az elkövetkező időben, úgy hogy helyben létrehozni ilyen szövetkezetet, nincsen értelme.

Akár egy szép vidéki kúriának is beillik a szügyi Madách Imre Termelőszövetkezet központja. Szép oszlopok, szép a feljárata, látom, néhány fecskéjesek is van. Szerte a hártárban már érezni a tavasz illatát, Cserháti Zoltánt, a termelőszövetkezet elnökét egy értekezletről szakítottuk ki.

— Megindultak a tavaszi munkák, mennek a tavaszi vetések, illetve a jövő héten megkezdjük a burgonya ültetését is.

Jó pár héttel ezelőtt a NÓGRÁD című lapban olvastam egy cikket magukról. Az volt a címe: Reális feladatok Szügyön.

— Elsősorban zöldség- és burgonya-termesztésünket növeljük az elmúlt évhez viszonyítva, de az állattenyésztésben is mintegy 7—10 százalékkal szeretnénk növelni 1976-hoz képest a termelést. Szövetkezetünk legerősebb a burgonyatermesztésben, valamint a bogós gyümölcsök termesztésében.

Hányan vannak a térszben?

— A térszben az aktív dolgozók száma 350 főt tesz ki.

És a 350 jó hány nyugdíjast, vagy hány öreget tart el?

— Kb. 200 nyugdíjast, illetve öreget tart el. Azt mondják egyesek, hogy lassan előregezik itt a térsz.

— Hát azért utánpótlás van, valamint a gépesítést igyekszünk megfelelő anyagi erőnk-höz képest fejleszteni, ami a kiöregedést részben pótolja, másrészt meg fiatalok is azért jönnek a termelőszövetkezetünkbe, főleg a gépesítés területére.

Mi a tanult szakmája?

— Agráregyletemet végeztem, 1958-ban, állattenyésztő a szakmám.

Hány esztendő?

— 41

A községi tanács titkára, Kiss Pál, fiatal ember. Fel esztendeje, hogy az államigazgatásban dolgozik. Gyarmatrol került ide, de már megfogalmazta Szügy iránti érzelmeit. Azt mondja: itt, kérem, a falu minden szépsége és a város közelségének minden előnye jelen van. Rados tanácselnök bólogat rá. Jó erőben tevő, sok vihart látott férfi, 20 esztendővel ezelőtt térszelnökként a közös gazdálkodás szétzilált ügyeit rendezgette, arcára barázdákat szántott a munka. Rados elvtárs, mit szeretne még megvalósítani?

— Nagyon örülnék annak, hogyha az én időmben még a három község lakosságát jó ivóvízzel tudnánk ellátni. Sajnos, van egy olyan, hogy az ötödik öt éves tervben minálunk nem szerepel a törpe vízmű építése, de biztos vagyok, hogy a hatodik öt éves terv során Szügy községben is meg fog épülni a törpe vízmű.

Bizony, jót irt a nógrádi újság. Reális tervek vannak Szügyön, papíron is, meg a lakosság fejében is. Én pedig megórtztam ezekből valamit, hogy elmondhassam: ime kedves hallgatóink, így élnek és így fogadják a látogatót a nógrádi halmok, a palóc beszéd hangjai között, Szügyön.